

По-перше, існує тенденція до скорочення загальної чисельності персоналу. Стосовно вищого керівництва сільськогосподарських підприємств, то на деяких підприємствах присутнє скорочення управлінського персоналу через реорганізацію органів керування. Варто також відзначити прагнення вищого керівництва до підвищення кваліфікації та отримання вищої освіти.

По-друге, щодо освіченості кадрів загалом, то переважна більшість персоналу підприємств АПК не має вищої освіти, до того ж досить невелика його частка має середню спеціальну освіту, кадри з середньою освітою складають основу трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Дану ситуацію можна пояснити відсутністю обов'язкових вимог щодо освітнього рівня у виробничого та технічного персоналу, що складає більшість кадрового складу. Проте, на нашу думку, вищезазначена категорія персоналу все ж таки має підвищити свою кваліфікацію для розширення трудових можливостей та примноження трудового потенціалу сільськогосподарського підприємства.

По-третьє, дані щодо кадрового руху різняться на різних підприємствах АПК. Деякі з них прагнуть стабільності кадрового складу, інші – мають високі показники плинності кадрів. На нашу думку, надмірна плинність кадрів зумовлює зниження трудового потенціалу підприємства АПК. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Череп А. В. Дослідження сутності економічної категорії «трудовий потенціал» у менеджменті різних рівнів / А. В. Череп, Я. О. Зубрицька // Вісник ЗНУ : 36. наук. праць: Економічні науки. – 2010. – № 4 (8). – С. 90 – 95.
2. Зубрицька Я. О. Методичні підходи щодо оцінки трудового потенціалу підприємства / Я. О. Зубрицька // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2011. – Вип. 21.17. – С. 194 – 199.
3. Череп А. В. Основи формування трудового потенціалу в державі, регіоні, на підприємстві / А. В. Череп, Я. О. Зубрицька // Вісник ЗНУ: 36. наук. праць: Економічні науки. – 2011. – № 1 (9). – С. 243 – 254.
4. Офіційний сайт Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua/ua/>
5. Балабанова Л. В. Управління персоналом: підручник / Л. В. Балабанова, О. В. Сардак. – К. : Центр навчальної літератури, 2011. – 468 с.
6. Класифікатор професій ДК 003: 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dk003.com/m/>
7. Менеджмент персоналу : навч. посіб. / В. М. Данюк, В. М. Петюха, С. О. Цимбалюк та ін.; за заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К. : КНЕУ, 2004. – 398 с.
8. Череп А. В. Економічний аналіз : навч. посібн. / А. В. Череп. – К. : Кондор., 2005. – 160 с.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Запорізького національного університету **Череп А. В.**

УДК 334.02:504.03

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

КОСТЕНКО О. К.

УДК 334.02:504.03

Костенко О. К. Формування організаційно-функціонального механізму управління еколого-економічною діяльністю машинобудівних підприємств

У статті обґрунтовано методологічне положення про об'єктивний характер утворення прибутку за результатами екологічних заходів. Сформовано структуру організаційно-функціонального механізму управління еколого-економічною діяльністю машинобудівних підприємств шляхом визначення та характеристики елементів інституційного та операційного впливу на підвищення рівня екологічної безпеки виробництва, що дозволить створити умови для економічного зростання підприємств машинобудівної галузі.

Ключові слова: еколого-економічна діяльність, організаційно-функціональний механізм управління, екологічна безпека.

Формул: 1. **Бібл.:** 10.

Костенко Ольга Костянтинівна – асистент, кафедра обліку, аналізу і аудиту, Донецький національний університет (вул. Університетська, 24, Донецьк, 83001, Україна)
E-mail: mlhv@mail.ru

УДК 334.02:504.03

Костенко О. К. Формирование организационно-функционального механизма эколого-экономической деятельности машиностроительных предприятий
В статье обосновано методологическое положение об объективном характере образования прибыли в результате экологических мероприятий. Сформирована структура организационно-функционального механизма управления эколого-экономической деятельностью машиностроительных предприятий путем определения и характеристики элементов институционального и операционного влияния на повышение уровня экологической безопасности производства, что позволит создать условия для экономического роста предприятий машиностроительной отрасли.

Ключевые слова: эколого-экономическая деятельность, организационно-функциональный механизм управления, экологическая безопасность.

Формул: 1. **Библ.:** 10.

Костенко Ольга Константиновна – асистент, кафедра учета, анализа и аудита, Донецкий национальный университет (вул. Университетская, 24, Донецк, 83001, Украина)

E-mail: mlhv@mail.ru

UDC 334.02:504.03

Kostenko O. K. Formation of an Organisational and Functional Mechanism of Ecological and Economic Activity of Engineering Companies

The article substantiates methodological thesis about objective character of profit formation in the result of ecological measures. It formulates the structure of an organisational and functional mechanism of managing ecological and economic activity of engineering companies through definition and description of elements of institutional and operational influence upon increase of the level of ecological safety of production, which would allow creation of conditions for economic growth of engineering companies.

Key words: ecological and economic activity, organisational and functional mechanism of management, ecological safety.

Formulae: 1. **Bibl.:** 10.

Kostenko Olga K. – Assistant, Department of Accounting, Analysis and Audit, Donetsk National University (vul. Universytetska, 24, Donetsk, 83001, Ukraine)

E-mail: mlhv@mail.ru

Специфікою діяльності машинобудівних підприємств, що характеризується екологічно небезпечним виробництвом, є можливість отримання додаткових операційних доходів від реалізації природоохоронних заходів. Мова йде про використання відходів виробництва як джерел сировини для основного виробництва та іншої операційної діяльності, впровадження технологій очищення для подальшого продажу води технічного призначення споживачам тощо. Здійснення вказаних заходів можливо за умови визначення механізму управління еколого-економічною діяльністю машинобудівних підприємств за допомогою діагностично-інноваційних підходів щодо забезпечення її результативності.

Існуючі підходи щодо управління природоохоронної діяльності підприємств розглядають її як вид соціально-корисної діяльності, яка активізується за ініціативою держави і має у більшості випадків нерегулярний характер, оскільки є не пов'язаною із пріоритетами процесу виробництва.

Проблемам організації еколого-економічної діяльності в умовах машинобудівних підприємств присвячено наукові праці Г. Астапової, А. Берсуцького, Я. Берсуцького, З. Богатиренко, О. Бутенка, В. Войцеховської, В. Гончарова, Ю. Драчука, А. Зінченко, Н. Касянової, Н. Коніщевої, О. Корневої, В. Костенка, Р. Лепи, О. Половяна, Ю. Сосюрка, П. Шилепницького, Г. Черниченка, М. Чумаченка та інших дослідників.

Разом із цим, в економічній теорії взагалі не розглядається еколого-економічна діяльність підприємств як прибуткова виробнича діяльність, не доведений її вплив на загальну результативність діяльності машинобудівного підприємства, не визначено її роль у забезпеченні екологічної безпеки машинобудівного виробництва.

Метою даної статті є формування організаційно-функціонального механізму управління еколого-економічною діяльністю машинобудівних підприємств на основі встановлення взаємозв'язку між прибутком та екологічною безпекою виробництва.

Еколого-економічна діяльність (ЕЕД) підприємства – це прибуткова природоохоронна діяльність, що є різновидом фінансово-господарської діяльності і здійснюється з метою підвищення екологічної безпеки виробництва. Особливістю організації ЕЕД у машинобудівному секторі виступають два напрями здійснення екологічних заходів – ресурсозбереження у формі використання відходів виробництва та розробка очисних технологій, видів екологічнобезпечної продукції. Визначені напрями зумовлюють об'єктивну зацікавленість машинобудівних підприємств як комерційних структур в організації еколого-економічної діяльності, оскільки внаслідок визначених ресурсозберігаючого та операційного її напрямів формується резерв економії матеріальних витрат та утворюються приріст прибутку.

Особливості розвитку машинобудівного сектора в Україні пов'язані з низькою конкурентоспроможністю продукції у порівнянні із закордонними аналогами, повільною інноваційною активністю, значним ступенем зносу основних фондів і малими темпами оновлення технопарку, високим рівнем витрат на організацію виробництва та низьким рівнем прибутковості фінансово-

господарської діяльності. Принцип об'єктивної зацікавленості машинобудівних підприємств в організації ЕЕД не реалізується внаслідок негативного впливу суб'єктивних факторів, до яких віднесено, по-перше, упереджене ставлення до результативності екологічних заходів, по-друге, відсутність методичного забезпечення управління ЕЕД. Як наслідок, результати ЕЕД машинобудівних підприємств є негативними, оскільки характеризуються тільки величинами екологічних платежів та екологічних витрат.

Процес управління ЕЕД в умовах машинобудівних підприємств – це взаємоінтегрована послідовність дій із забезпечення екологічної безпеки виробництва, котрі здійснюються за умови наявності організаційного, інформаційного та інституціонального підґрунтя. Елементами процесу управління ЕЕД виступають екологічний облік і еколого-економічний аналіз, засоби розробки комплексів екологічних заходів, методи планування екологічних показників, котрі відбивають прибутковість екологічних заходів і посилення екологічної безпеки виробництва.

Методико-інструментарне забезпечення аналізу результатів еколого-економічної діяльності не враховує визначені напрями реалізації екологічних заходів, ґрунтується на принципах системності та комплексності, і містить методи порівняльного та структурно-динамічного аналізу. Інструментами такого аналізу виступають показники статистичного приросту, структурної частки, структурної та загальної динаміки. За результатами здійснення еколого-економічного аналізу за даними вітчизняних машинобудівних підприємств за вказаними напрямками встановлено негативну тенденцію зниження показників результативності ЕЕД, незадовільний рівень екологічної безпеки, абсолютну неефективність процесу управління ЕЕД, оскільки не визначені функціональні особливості його складових, організаційне підґрунтя та інформаційні бази щодо розробки та впровадження природоохоронних заходів в умовах машинобудівних підприємств.

На основі розробленої структурної моделі взаємозв'язку складових процесу управління ЕЕД машинобудівного підприємства охарактеризовано закономірності формування організаційно-функціонального механізму ЕЕД, до яких віднесено: прибутковий характер і багатофункціональність ЕЕД, можливість відокремлення аналізу та планування результатів ЕЕД від загальної аналітико-розрахункової процедури, наявність взаємозв'язку ЕЕД із комплексом господарських операцій та технологією виробництва, встановлення залежності ефективності функціонування машинобудівних підприємств від рівня їх екологічної безпеки.

Організаційно-функціональний механізм управління ЕЕД машинобудівних підприємств – це інтегрована сукупність методико-інструментарних та організаційно-інституційних елементів, котрі взаємозв'язані виконанням прибуткоутворюючої, ресурсозберігаючої, раціоналізуючої та стимулюючої функцій управління ЕЕД для забезпечення екологічної безпеки виробництва поряд із ефективним функціонуванням і розвитком.

Організаційно-інституційна складова механізму містить організаційно-управлінське забезпечення, котрим є сукупність інституціональних установ та організаційних утворень, інформаційне забезпечення, тобто екологічний облік, організаційно-технічне, яким виступає регламентація ЕЕД. Ця складова забезпечує вплив керуючої системи на результативність ЕЕД за допомогою методів еколого-економічного аналізу, планування та контролю. Реалізація комплексу методів управління ЕЕД здійснюється через важелі та інструменти впливу, котрими виступають аналітичні, розрахункові, контрольні процедури і показники, на основі узгодженості із нормативно-правовим забезпеченням. Сукупність методів, інструментів і важелів є методико-інструментарною складовою, яка забезпечує дію інших елементів механізму. Результати виконання механізмом його функцій – індикатори вказують на досягнення цілей створення даного механізму.

Ефективність організаційно-функціонального механізму управління ЕЕД вимірюється за такими критеріями: екологічна безпека діяльності машинобудівного підприємства; підвищення результативності ЕЕД – утворення екологічного прибутку; попередження та відвернення еколого-економічного збитку; економічний ефект від зниження сум екологічного податку; результативність дії системи управління ЕЕД. Досягнення відповідності механізму зазначеним критеріям є можливим за умови розробки методичного забезпечення планування напрямів і діагностики результатів ЕЕД машинобудівних підприємств і вдосконалення інноваційних підходів щодо управління стимулюванням та контролюванням ЕЕД.

Процес розробки виробничої програми з урахуванням ЕЕД запропоновано здійснювати за такими напрямками: визначення додаткового обсягу виробництва основної продукції у разі раціонального використання ресурсів, за рахунок ресурсозбереження та внаслідок використання відходів. В основу розрахунків покладено визначення техніко-економічним методом величини екологічного прибутку, суми екологічних доходів і витрат, визначення суми виручки від реалізації машинобудівного підприємства.

Техніко-економічний метод визначення цільового прибутку доповнений обґрунтуванням частки екологічного фонду підприємства (ЕФП) у складі його чистого прибутку на основі врахування розміру коштів на реалізацію конкретного екологічного заходу або проекту. Таким чином, частина капіталізованого чистого прибутку, а саме: коштів фонду розвитку виробництва (ФРВ), якщо мова йде про придбання основних та оборотних фондів природоохоронного призначення, концентрується у складі ЕФП. Крім того, частина прибутку на споживання – коштів фонду матеріального заохочення (ФМЗ) у разі передбачених виплат працівникам за результатами їх ЕЕД, теж спрямовується у ЕФП. Утворений порядок розподілу чистого прибутку машинобудівного підприємства, що передбачає утворення ЕФП, робить процес цільового використання власних коштів більш прозорим і виключає застосування коштів, що спрямовуються на реалізацію екологічних заходів, не за призначенням. Отже, цільове віддзеркалення екологічних коштів у скла-

ді чистого прибутку спрощує процедуру внутрішнього контролю за їх використанням у визначених напрямках.

Частка екологічного прибутку – тобто ЕФП у загальній величині чистого прибутку визначається на основі інноваційної моделі ЕЕД підприємства (формула 1), що заснована на використанні цільового походу і теорії графів:

$$P_0 = f(P_1 (P_{11}(P_{111}, P_{112}, \dots, P_{11n}) \times P_{12}(P_{121}, P_{122}, \dots, P_{12n})), \quad (1)$$

де f – функція розрахунку показника дерева графа;
 ψ, ϕ – функція розрахунку і перерахунку i -го аргументу відповідно;

P_0 – аргумент, що характеризує головну мету – утворення частки екологічного прибутку у вигляді ЕФП машинобудівного підприємства;

$P_i(1)$ – аргумент, що характеризує утворення частини чистого прибутку на споживання у вигляді коштів на матеріальне заохочення працівників, що займаються ЕЕД;

$P_j(11, 12)$ – аргумент, що характеризує утворення частини капіталізованого чистого прибутку у вигляді коштів на придбання основних (11) та оборотних (12) фондів природоохоронного призначення;

$P_y(111 - 11n, 121 - 12n)$ – аргумент, що характеризує рівень модернізації машинобудівного підприємства (111 - 11n) і ступінь раціонального та комплексного використання матеріальних ресурсів (121 - 12n).

Зазначена інноваційна модель дозволяє визначити, що в основу розрахунку відсоткової частки екологічного прибутку покладено показники індексу інноваційної активності працівників ($P_i(1)$), фондів дачі та оборотності запасів (відповідно, $P_y(111 - 11n, 121 - 12n)$).

Для досягнення і підвищення прибутковості ЕЕД діяльності машинобудівних підприємств необхідно прикласти зусилля для збільшення виручки від реалізації продукції та результатів від іншої реалізації, зростання котрих забезпечується активізацією заходів з матеріального стимулювання ЕЕД працівників.

Діагностику результативності ЕЕД підприємства з позицій забезпечення стимулювання трудової активності працівників запропоновано здійснювати шляхом врахування індивідуальних сум екологічних премій, що визначені на основі використання екологічних коефіцієнтів праці. Визначений діагностичний підхід щодо обґрунтування величин екологічних премій працівникам підприємств машинобудівного сектора на основі встановлення індивідуальних екологічних коефіцієнтів ґрунтується на встановленій залежності суми екологічних виплат, що здійснюються на користь працівників від результативності їх діяльності з підвищення екологічної безпеки.

Використання вказаного методичного підходу передбачає вдосконалення процедури внутрішнього еколого-економічного контролю машинобудівного підприємства шляхом визначення його різновиду – попереджувального тактичного контролю екологічних виплат, ключовим завданням котрого є встановлення можливості фактів змінності результатів ЕЕД, визначення причин і своєчасне здійснення тактичних заходів, а саме: внесення змін у виробничу програму.

Ефективність організаційно-функціонального механізму управління еколого-економічною діяльністю підприємств машинобудування розглядається як результат від реалізації організаційних й економічних заходів, що зіставляється з витратами на їх здійснення. Оцінку ефективності зазначеного механізму можна здійснити за допомогою двох методів – метода порівняльної ефективності і методу розрахунку економічної ефективності ЕЕД. Економічна ефективність вимірюється шляхом розрахунку приросту прибутку (або іншого операційного доходу) машинобудівного підприємства в результаті здійснення ЕЕД. Організаційна ефективність виявляється шляхом встановлення фактичної наявності організаційної структури управління еколого-економічною діяльністю, котра здатна забезпечити високі результати діяльності.

ВИСНОВКИ

Результати виконаного дослідження у своїй сукупності вирішують важливе науково-прикладне завдання – розвиток і поглиблення теоретико-методологічних основ формування внутрішнього корпоративного середовища ефективної еколого-економічної діяльності в умовах машинобудівних підприємств. До результатів дослідження, що мають найбільше практичне значення, належать рекомендації щодо розрахунку розмірів екологічного прибутку на основі визначення та врахування операційних доходів від реалізації екологічних заходів, аналізу еколого-економічної діяльності підприємств, а також методи аналізу та прогнозування рівня екологічної безпеки машинобудівного підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гребьонкін С. С.** Шляхи удосконалення еколого-економічної діяльності підприємств / С. С. Гребьонкін, В. К. Костенко, В. М. Павлиш, С. Є. Топчій, Г. В. Астапова. – Донецьк : ВІК, 2009. – 223 с.
2. **Астапова Г. В.** Функціонально-цільовий механізм корпоративного управління: підходи щодо формування та забезпечення ефективності дії / Г. В. Астапова. // Вісник Донецького університету економіки та права. Серія: Економіка та управління. – 2010. – № 1. – С. 57 – 62.
3. **Берсуцкий Я. Г.** Информационная система управления предприятием / Я. Г. Берсуцкий. – К. : Наук. думка, 1986. – 166 с.
4. **Бланк И. А.** Стратегия и тактика управления финансами / И. А. Бланк. – К. : ИТЕМ; АДЕФ-Украина, 1996. – 534 с.
5. **Бланк И. А.** Финансовый менеджмент: Учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр; Эльга, 2001. – 528 с.
6. **Верба В. А.** Практичний аналіз : Підручник / В. А. Верба, О. А. Загородніх. – К. : КНЕУ, 2000. – 322 с.
7. **Лепя Н. Н.** Моделирование процессов управления развитием предприятий : монография / Н. Н. Лепя, Р. Н. Лепя, А. И. Пушкар и др. / НАН Украины, Ин-т экономики пром-ти. – Донецк : Юго-Восток, 2005. – 348 с.
8. **Пушкар А.** Стратегическое управление развитием предприятия / А. Пушкар, А. Тридид // Бизнес Информ. – 1999. – № 11-12. – С. 124 – 129.
9. **Тридід О. М.** Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства / О. М. Тридід. – Харків : ХДЕУ, 2002. – 363 с.
10. **Фінанси підприємств : підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін.** – 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 460 с.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту Донецького національного університету **Іонін Є. Є.**

УДК 330.46

АДАПТИВНА МОДЕЛЬ ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

КЛИМЧУК М. М.

УДК 330.46

Климчук М. М. Адаптивна модель протидії ризикам бізнес-процесів підприємств альтернативної енергетики

У статті розроблено та апробовано адаптивну модель протидії ризикам бізнес-процесів на підприємствах альтернативної енергетики, також сформовано матрицю розподілу зон дії різних ризиків за різними формами сценаріїв розвитку ризикових ситуацій на підприємстві. На підставі аналізу результатів моделювання та враховуючи особливості формування та управління бізнес-процесами на підприємствах альтернативної енергетики, сформовано специфічні рекомендації щодо ризик-менеджменту. Матрицю розподілу зон дії різних форм сценаріїв побудовано для зрозумілої інтерпретації сценаріїв розвитку на підставі сценарного дослідження та характеристик лінгвістичних змінних «ступінь ризику» і «стан бізнес-процесу».

Ключові слова: ризик-менеджмент, бізнес-процес, підприємство альтернативної енергетики.

Табл.: 3. **Бібл.:** 9.

Климчук Марина Миколаївна – аспірантка, кафедра теоретичної та прикладної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: klimarinchuk@gmail.com

УДК 330.46

Климчук М. М. Адаптивная модель противодействия рискам бизнес-процессов предприятий альтернативной энергетики

В статье разработана и апробирована адаптивная модель противодействия рискам бизнес-процессов на предприятиях альтернативной энергетики, также сформирована матрица распределения зон действия различных рисков по разным формам сценариев развития рискованных ситуаций на предприятии. На основании анализа результатов моделирования и учитывая особенности формирования и управления бизнес-процессами на предприятиях альтернативной энергетики, сформированы специфические рекомендации по риск-менеджменту. Матрица распределения зон действия различных форм сценариев построена для понятной интерпретации сценариев развития на основе сценарного исследования и характеристик лингвистических переменных «степень риска» и «состояние бизнес-процесса».

Ключевые слова: риск-менеджмент, бизнес-процесс, предприятие альтернативной энергетики.

Табл.: 3. **Библ.:** 9.

Климчук Марина Николаевна – аспирантка, кафедра теоретической и прикладной экономики, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: klimarinchuk@gmail.com

UDC 330.46

Klimchuk M. M. Adaptive Model of Resistance to Risks of Business Processes of Enterprises of Alternative Energy Forms

The article develops and approves an adaptive model of resistance to risks of business processes at enterprises of alternative energy forms and formulates a matrix of distribution of coverage of various risks by various types of scenarios of development of risk situations in a company. Specific recommendations on risk management have been formed on the basis of analysis of modelling results and with consideration of specific features of formation and management of business processes at enterprises of alternative energy forms. The matrix of distribution of coverage of various scenarios is built for clear interpretation of development scenarios on the basis of scenario research and characteristics of linguistic variables «risk level» and «state of business process».

Key words: risk management, business process, enterprise of alternative energy forms.

Tabl.: 3. **Bibl.:** 9.

Klimchuk Marina M. – Postgraduate Student, Department of the Theoretical and Applied Economics, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (pr. Peremogy, 37, Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: klimarinchuk@gmail.com